

۵۳۳۰۹

آئین دادرسی کیفری

جلد دوم

مؤلفان:

دکتر محمد مهدی رحیمی
عضو هیئت علمی دانشگاه

دکتر محمد رضا الهی
عضو هیئت علمی دانشکده آزاد اسلامی
واحد تهران شمال

مجمع علمی و فرهنگی مجد

سرشناسه : محمد مهدی، رحیمی،
 عنوان و نام پدیدآور : آیین دادرسی کیفری / مؤلفان محمدرضا الهی منش، محمد مهدی رحیمی.
 مشخصات نشر : تهران: مجد، ۱۳۹۴-
 فروست : مجد؛ ۶۱۶ ۱۸۹۱
 شابک : ج. ۱: ۷-۲۴۱-۱۹۳-۶۰۰-۹۷۸-۲: ج. ۲: ۲-۸۵۴-۱۹۳-۶۰۰-۹۷۸-۶۰۰
 وضعیت فهرست نویسی : فایا
 یادداشت : ج. ۲: (چاپ اول: ۱۳۹۶) (فایا).
 یادداشت : کتابنامه.
 موضوع : آیین دادرسی جزایی — ایران
 شناسه افزوده : رحیمی، محمد مهدی،
 رد بندهی کنگره : ۱۳۹۴ ۷۵ آ ۹ / الف / ۴۶۱۰ KMH
 رد بندهی دیویی : ۳۴۵/۵۵۰۵
 شما کتابشناسی ملی : ۳۸۱۹۳۸۸

هرگونه تکثیر کامل یا قسمی، در کتاب بدون اجازه پدیدآورنده، یا ناشر خلاف قانون، شرع و اخلاق است.
 موارد مختلف را به دفتر مرکزی «مجد» گزارش فرماید.

آیین دادرسی کیفری - جلد دوم

مؤلفان: دکتر محمد مهدی رحیمی، دکتر محمد رضا الهی منش

انتشارات مجد

چاپ اول: ۱۳۹۶، تعداد: ۵۰۰ نسخه

حق چاپ محفوظ و منحصر بجد است.

دفتر مرکزی:

تهران، میدان انقلاب، خیابان وحید نظری، تقاطع ۲ فروردین، پلاک ۱۰۸

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۴۰۳۸۱۶

شابک: ۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۸۵۴-۲: ج. ۲: ۲-۸۵۴-۱۹۳-۶۰۰-۹۷۸-۶۰۰

ISBN: 978-600-193-854-2

شعبه فروردین: خیابان ۱۲ فروردین، مقابل تعزیرات، پلاک ۲۸۳، طبقه دوم، تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۸
 شعبه اردیبهشت: خیابان اردیبهشت (منیری جاوید)، تقاطع شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۷، تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴

www.majdlaw.com

E-mail: info@majdlaw.com

کانال رسمی انتشارات مجد در تلگرام: @majdlaw

فهرست مطالب

.....	مقدمه	۹
.....	بخش اول: صلاحیت، نحوه رسیدگی و صدور رأی در امور کیفری	۱۳
.....	فصل اول: صلاحیت و انواع مراجع کیفری	۱۶
.....	مبحث اول: صلاحیت کیفری	۱۶
.....	گفتار اول: کلیات و انواع دادگاه‌ها	۱۷
.....	مبار دوم: تعریف صلاحیت کیفری	۲۷
.....	الف) تعریف لغوی	۲۷
.....	ب) تعریف اصطلاحی	۲۷
.....	گفتار دوم: قواعد حاکم بر صلاحیت مراجع کیفری	۲۸
.....	الف) صلاحیت مراجع کیفری از قوانین آمره و ناظر به نظم عمومی می‌باشد	۲۸
.....	ب) استماع ایراد - عدم صلاحیت در تمامی مراحل رسیدگی	۲۹
.....	پ) لزوم بررسی و تشخیص صلاحیت از سوی مرجع تحقیق یا رسیدگی کننده	۲۹
.....	ت) صدور قرار عدم صلاحیت در صورت احراز صالح نبودن	۳۰
.....	گفتار چهارم: انواع صلاحیت در امور کیفری	۳۱
.....	الف) صلاحیت ذاتی	۳۱
.....	ب) صلاحیت محلی	۳۳
.....	۱- وقوع جرم مرکب در حوزه‌های قضایی مختلف	۳۴
.....	۲- وقوع جرم مستمر در حوزه‌های قضایی مختلف	۳۵
.....	۳- جرم مزاحمت تلفنی با حوزه‌های قضایی مختلف گویش و استماع	۳۷
.....	۴- جرم صدور چک پرداخت نشدنی با گواهی عدم پرداخت از سوی شعبه غیر افتتاح کننده حساب	۳۸
.....	ب) صلاحیت شخصی	۳۸
.....	۱- اطفال و نوجوانان	۳۹
.....	۲- اشخاص و مقامات موضوع مواد ۳۰۷ و ۳۰۸ قانون آئین دادرسی کیفری	۳۹

- ۴۰- روحانیون و اشخاصی که در حکم روحانی شناخته می‌شوند ۴۰
- گفتار پنجم: استثنائات حاکم بر قواعد صلاحیت ۴۱
- الف) صلاحیت اضافی ۴۱
- ۱- تعدد اتهام و جرم ۴۲
- ۲- تعدد متهم و یا مجرم ۴۶
- ب) احاله ۵۱
- ۱- موارد احاله ۵۲
- ۲- شرایط احاله ۵۶
- گفتار ششم: حل اختلاف در صلاحیت ۵۸
- مبحث دوم: انواع مراجع رسیدگی کننده کیفری (محاکم) ۶۷
- گفتار اول: مراجع کیفری از حیث نوع رسیدگی ۶۸
- الف) دادگاه‌ها ۶۸
- ۱- دادگاه‌های کیفری ۶۹
- ۱-۱- صلاحیت دادگاه‌های کیفری دو ۶۹
- ۱-۲- ساختار و تشکیلات دادگاه‌های کیفری دو ۷۰
- ۲- دادگاه‌های کیفری یک ۷۱
- ۲-۱- صلاحیت دادگاه‌های کیفری یک ۷۲
- ۲-۲- ساختار و تشکیلات دادگاه‌های کیفری یک ۷۷
- ۲-۳- ارتباط دادگاه‌های کیفری یک و دو ۷۹
- ب) دادگاه‌های اختصاصی ۸۲
- ۱- دادگاه انقلاب ۸۳
- ۱-۱- صلاحیت دادگاه انقلاب ۸۳
- ۱-۲- ساختار و تشکیلات دادگاه انقلاب ۹۸
- ۲- دادگاه نظامی ۹۸
- ۲-۱- صلاحیت دادگاه نظامی ۹۹
- ۲-۲- ساختار و تشکیلات دادگاه نظامی ۱۰۳
- ۳- دادگاه اطفال و نوجوانان ۱۰۶
- ۳-۱- صلاحیت دادگاه اطفال و نوجوانان ۱۰۶
- ۳-۲- ساختار و تشکیلات ۱۰۸

۱۱۰.....	۴- دادگاه ویژه روحانیت.....
۱۱۲.....	گفتار دوم: مراجع کیفری از حیث درجه رسیدگی.....
۱۱۳.....	الف) مراجع بدوی.....
۱۱۳.....	ب) مراجع رسیدگی به اعتراض آراء.....
۱۱۳.....	۱- دادگاه تجدیدنظر استان.....
۱۱۹.....	۲- دیوان عالی کشور.....
۱۲۶.....	۳- اعاده دادرسی.....
۱۲۷.....	۳-۱- آراء قابل اعاده دادرسی.....
۱۲۸.....	۳-۲- جهات اعاده دادرسی.....
۱۳۵.....	۳-۳- اشخاص و مقامات درخواست کننده اعاده دادرسی.....
۱۳۶.....	۴-۱- تشریفات اعاده دادرسی.....
۱۳۸.....	۴-۳- اثبات اعاده دادرسی.....
۱۴۰.....	فصل دوم: کیفیت و ترتیب رسیدگی و نحوه صدور رأی در مراجع کیفری.....
۱۴۰.....	مبحث اول: مقدمات و کیفیت رسیدگی.....
۱۴۰.....	گفتار اول: جهات شروع رسیدگی در دادگاه.....
۱۴۷.....	گفتار دوم: حق برخورداری از وکیل.....
۱۴۸.....	الف) تعداد وکلا در امور کیفری.....
۱۴۹.....	ب) انواع وکلای مدافع در امور کیفری.....
۱۵۳.....	گفتار سوم: علنی بودن محاکمات.....
۱۵۹.....	مبحث دوم: ترتیب رسیدگی.....
۱۶۵.....	مبحث سوم: صدور رأی.....
۱۷۳.....	بخش دوم: ادله اثبات در امور کیفری.....
۱۷۶.....	فصل اول: مفهوم ادله اثبات در امور کیفری.....
۱۷۷.....	فصل دوم: اصل براءت.....
۱۷۹.....	فصل سوم: ارزیابی ادله.....
۱۸۲.....	فصل چهارم: انواع دلیل.....
۱۸۴.....	مبحث اول: اقرار.....
۱۸۶.....	مبحث دوم: شهادت.....
۱۹۰.....	گفتار اول: شرایط اعتبار شهادت.....

۱۹۰	الف) عدم علم به خلاف مفاد شهادت
۱۹۱	ب) ضرورت قطع و یقین
۱۹۲	پ) عدم تعارض شهادت شهود
۱۹۴	ت) لزوم ادای شهادت با لفظ یا نوشته
۱۹۵	ث) مطابقت مفاد شهادت با جرم به وقوع پیوسته
۱۹۶	گفتار دوم: شرایط شاهد
۱۹۶	الف) شرایط ایجابی
۱۹۷	۱- بلوغ
۱۹۸	۲- عقل
۱۹۹	۳- ایمان
۲۰۱	۴- عدالت
۲۰۳	۵- ابریت
۲۰۳	ب) شرایط سلبی
۲۰۳	۱- ذی نفع نبودن در موضوع
۲۰۴	۲- نداشتن خصومت با طرفین یا یکی از آنها
۲۰۴	۳- عدم اشتغال به تکدی
۲۰۵	۴- ولگرد نبودن
۲۰۶	گفتار سوم: نصاب شهادت
۲۰۷	گفتار چهارم: جرح و تعدیل شهود
۲۰۸	مبحث سوم: سوگند
۲۰۸	گفتار اول: جایگاه سوگند
۲۱۰	گفتار دوم: مفهوم و تعریف سوگند
۲۱۱	گفتار سوم: شرایط سوگند
۲۱۳	گفتار چهارم: قسامه
۲۱۷	مبحث چهارم: علم قاضی
۲۲۱	منابع و مآخذ

مقدمه

قال صاق (ع):

«مَنْ حَلَفَ بِاللَّهِ كَاذِبًا كَفَرٌ وَمَنْ حَلَفَ
بِاللَّهِ صَادِقًا اٰثِمٌ اِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ
وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِّاِيْمَانِكُمْ»^۱

اهمیت قانون آئین دادرسی کیفری به عنوان مهمترین قانون در حوزه تبیین حقوق و آزادی‌های شهروندان در کسی پوشیده نیست. در جلد نخست نوشتار حاضر به وضوح مشخص گردید هدف از آئین دادرسی کیفری، از طرفی حفظ حقوق و آزادی‌های افراد (اعم از شاکی، متهم، شهروان و...) و از طرف دیگر اعاده منافع تقویت شده اجتماع بواسطه ارتکاب بزه به صورتی است که تأمین آن می‌باشد. هدفی که علاوه بر مشکلات فراوان در تأمین آن می‌بایست در تدوین و اجرای آئین دادرسی کیفری تبلور پیدا کند.

مهمترین موضوعاتی که در آئین دادرسی کیفری بدان پرداخته می‌شود عبارتند از: اهداف، موضوعات، سیر تحولات و تعریف آئین دادرسی کیفری، دعاوی ناشی از جرم (عمومی و خصوصی)، تحقیقات مقدماتی، صلاحیت مراجع قضایی کیفری، انواع مراجع کیفری، طرق پیش‌بینی شده اعتراض به آراء کیفری، ادله اثبات و نحوه اجرای احکام در امور کیفری.

همان طور که ملاحظه گردید در جلد نخست کتاب آئین دادرسی کیفری، با عنایت به تعداد واحدهای آموزشی مصوب، به سه موضوع مهم کلیات (شامل اهداف، موضوعات، سیر تحولات و تعریف آئین دادرسی کیفری)، دعاوی ناشی از جرم و تحقیقات مقدماتی جرائم پرداخته شد.

۱- کلینی، محمد بن یعقوب، فروع کافی، کتاب الایمان، جلد هفتم، قم، انتشارات قدس، ۱۳۸۸، ص ۴۳۵.
«کسی که از روی دروغ به خداوند متعال سوگند یاد کند کافر شده و کسی که سوگند صحیح و مطابق با واقعیت بخورد گناه کرده است، چرا که خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید: «خداوند را در معرض سوگندهای خود قرار ندهید.»

موضوع بحث در این کتاب صلاحیت مراجع قضایی کیفری، انواع مراجع رسیدگی کننده کیفری، ترتیب رسیدگی و نحوه صدور رأی در مراجع مذکور و ادله اثبات در امور کیفری است که تدوین و حجم مطالب تنظیم شده با توجه به تعداد واحدهای درسی مصوب برای درس آئین دادرسی کیفری دو می باشد. به طور قطع، بحث برانگیزترین موضوع در آئین دادرسی کیفری، صلاحیت مراجع قضایی کیفری است که تعدد آراء وحدت رویه هیأت عمومی دیوان عالی کشور و نظریات متعدد اداره کل حقوقی قوه قضائیه در این خصوص را می توان تأییدی بر اهمیت آن دانست. شاید دلیل آن را بتوان چنین توجیه نمود که نخستین اقدام مقام قضایی در مواجهه با طرح پرونده کیفری بررسی و ارزیابی صلاحیت رسیدگی به آن پرونده از سوی وی می باشد.

موضوع دیگر مطرح در این کتاب تبیین انواع مراجع رسیدگی کننده کیفری می باشد. با تصویب قانون آئین دادرسی کیفری در تاریخ ۱۳۹۲/۱۲/۴ و اجرایی شدن آن از مورخ ۱۳۹۴/۴/۱، عنوان و ساختار غالب مراجع قضایی کیفری تغییر پیدا نمود. برخلاف قانون سابق که دادگاه های عمومی جزایی کیفری استان را صالح به رسیدگی دانسته بود، تبصره سوم از ماده ۲۹۲ قانون آئین دادرسی کیفری دادگاه های مذکور را به ترتیب به دادگاه کیفری دو و دادگاه کیفری یک منتقل کرد. لذا به موجب قانون آئین دادرسی کیفری مراجع قضایی کیفری به دادگاه انقلاب، دادگاه نظامی، دادگاه کیفری دو، دادگاه کیفری یک و دادگاه اطفال و نوجوانان تقسیم گردید که هر یک صلاحیت خاص خود را نسبت به رسیدگی جرائم دارند.

موضوع دیگری که در کتاب بدان پرداخته شده است، ادله اثبات در امور کیفری می باشد. تا پیش از تصویب قانون مجازات اسلامی در تاریخ ۱۳۹۲/۱۲/۱، بحث راجع به ادله اثبات، به طور کلی، به قانون مدنی مواد ۱۳۵۷ به بعد ارجاع داده می شد. (هر چند در برخی مواد قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ و به صورت محدود و خاصی به برخی دلایل اثبات اشاره شده بود). با این حال در سال ۱۳۹۲ با تصویب قوانین صدرالذکر ادله اثبات در امور کیفری در بخش و فصلی جداگانه مورد بررسی قرار گرفت و به عبارت دیگر قوانین کیفری به طور مستقل و مجزا از قوانین حقوقی به تبیین ادله اثبات در امور کیفری پرداختند.

قانون مجازات اسلامی در بخش پنجم و از مواد ۱۶۰ الی ۲۱۳ به تبیین و ایضاح ادله اثبات در امور کیفری، انواع، تعاریف، شرایط تحقق و درجه اعتبار هر یک از آنها پرداخته و قانون آئین دادرسی کیفری در فصل دوم و از مواد ۳۱۸ الی ۳۳۴ تشریفات رسیدگی به ادله مذکور را تشریح نموده است.

بنابراین نگارندگان نوشتار حاضر، که حقوق معنوی کتاب بالمناصفه بین آنان مشترک است، با مطمح نظر قرار دادن قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ و قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ و سرفصل مصوب وزارت علوم در خصوص این درس، در دو جلد به تبیین اهم مسائل و مطالب مرتبط پرداخته و در این کتاب، تحت عنوان جلد دوم و در ذیل دو بخش به شرح و ایضاح صلاحیت، نحوه رسیدگی و صدور رأی در امور کیفری و همچنین ادله اثبات در امور کیفری می‌پردازند. امید است نوشتار حاضر گامی در راستای تکمیل خلاءهای موجود در زمینه آئین دادرسی کیفری بر داشته شده باشد و مطالعه این کتاب بتواند راه‌گشایی برای اساتید، قضات، وکلا و دانشجویان این رشته در مسائل متعدد و متنوع حقوقی باشد. ان‌اللهیه خواستاریم با اعلام نواقص و پیش‌ماده‌ای خویش، ما را در رفع کاستی‌های نوشتار حاضر یاری نمایند.

و من الله توفیق

محمدرضا الهی‌منش،^۱ محمدمهدی رحیمی،^۲

تابستان ۱۳۹۶